

Adam RYBKA¹
Katarzyna GROSZEK²

PROJEKTOWANIE OBIEKTÓW MUZEALNYCH

We współczesnych muzeach multimedialne prezentacje i gabloty pełne eksponatów zastępowane są gabinetami osobliwości, w których można dotykać pokazywane przedmioty. Każdy ze zwiedzających znajdzie coś dla siebie coś co zaspokoi naturalną chęć poznania. Istnieje wiele definicji muzeum. Muzea należą do dużej grupy obiektów użyteczności publicznej. Powinny one spełniać zasadę powszechnej dostępności, a także zaspokajać społeczne potrzeby w dziedzinie duchowej. Pierwsze muzea powstawały już w czasach starożytnych. W średniowieczu gromadzono zbiory w kościołach i klasztorach. Od początku XIX w. w Europie rozpoczęto budowę gmachów, które były przeznaczone wyłącznie na ten cel. Współcześnie muzea polskie utrzymują współpracę z muzeami w wielu krajach świata, a także włączyły się do pracy w międzynarodowych organizacjach, które są poświęcone muzeom. Muzeum to enklawa autentyczności i stateczności, pozwalająca kontemplować obiekty w wybranie długim czasie, a także umożliwiającą bardzo intymny kontakt z nimi. Muzeum posiada rozbudowany układ funkcjonalny. Dostosowanie istniejących budynków zwłaszcza zabytkowych, przy zmianie ich przeznaczenia, do funkcji muzealnej jest trudne ze względu na ochronę wartości zabytkowych. Projektując nowe budynki muzeów, należy trzymać się zasady takiego rozmieszczenia eksponowanych zbiorów, żeby ich długie oglądanie nie spowodowało znużenia i zmęczenia u osób zwiedzających. Wystawianie zbiorów jest głównym celem, a jednocześnie miernikiem wartości każdego obiektu muzeum. Dla współcześnie projektowanych obiektów charakterystyczna jest chęć uzyskania jak najkorzystniejszych ekspozycji zbiorów, a także prostych i czytelnych dróg komunikacyjnych.

Słowa kluczowe: architektura, obiekty użyteczności publicznej, muzea, projektowanie architektoniczne, rozwiązania funkcjonalne

1. Wprowadzenie

Współczesne muzea uczą, bawią i zaskakują. Multimedialne prezentacje i gabloty pełne eksponatów zastępowane są gabinetami osobliwości, w których można dotykać pokazywane przedmioty. Obserwujemy obecnie renesans mu-

¹ Autor do korespondencji/corresponding author: Adam Rybka, Politechnika Rzeszowska, Al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów, tel.: 17 865 1624, akbyr@prz.edu.pl

² Katarzyna Groszek, studentka WBIŚiA Politechnika Rzeszowska

zeów jako miejsc, które mogą mieć również funkcje biznesowe i komercyjne. Muzeum w ramach biletu wstępu oferuje również funkcje dodatkowe na przykład lunch w formie szwedzkiego stołu – tak jest Narodowym Muzeum w Kopenhadze. Pojawiają się nowe trendy w dziedzinie kolekcjonowania. Obserwuje się tendencję, że im dziwniejsza, bardziej zaskakująca lub śmieszna kolekcja, tym więcej chętnych do jej obejrzenia. Tematyka jest bardzo obszerna od różnych aspektów jedzenia przez modę i ubiór do sztuki odrzuconej, której eksponaty znajdują się w obrębie kiczu. We współczesnych muzeach każdy znajdzie coś, dla siebie coś co zaspokoi naturalną chęć poznania.

2. Definicja muzeum

Definicja muzeum była formułowana na różne sposoby. Dziennik Ustaw nr 987 z dnia 27 lipca 2012 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o muzeach podaje następującą definicję:

Art. 1 *Muzeum jest jednostką organizacyjną, nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest sprawowanie opieki nad zabytkami, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami przez działania określone w art. 2, a artykuł 2 precyzuje:*

Muzeum realizuje cele określone w art. 1, w szczególności przez:

- 1) *gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie,*
- 2) *katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,*
- 3) *przechowywanie gromadzonych zabytków, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,*
- 4) *zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomości obiektów kultury*
- 5) *materialnej i przyrody,*
- 6) *urządzanie wystaw,*
- 7) *organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych.*

3. Funkcje muzeum

Muzea należą do dużej grupy obiektów użyteczności publicznej. Powinny one spełniać zasadę powszechnej dostępności, a także zaspokajać społeczne potrzeby w dziedzinie duchowej.

W muzeach gromadzi się eksponaty naukowe, przyrodnicze, techniczne a także dzieła sztuki. Do zadań, jakie spełniają muzea należy ochrona zebranych w nich eksponatów. Kolejnym zadaniem muzeum jest udostępnianie ekspona-

tów zwiedzającym, a także osobom, które wykonują opracowania i badania naukowe [3].

Muzeum w kulturze spełnia funkcje wartościowania i oznaczania nazywając w określonym czasie i miejscu materialne rzeczy „zabytkami techniki”, „pomnikami historii”, „okazami przyrody” czy też „dziełami sztuki”. Kreuje ono nowe dobra, weryfikuje obiekty wyznaczone przez wcześniejsze pokolenia, odmienne kręgi kulturowe, aktualne i minione subkultury. Stosunek do zastanych dóbr, przypisywanie lub pozbawianie znaczeń określonym przedmiotom czy też zachowań, stanowi o specyfice danej kultury [1].

Muzeum realizuje swoją misję zarówno poprzez zadania upowszechniania jak i gromadzenia określonych przedmiotów. Jako instytucja społeczna muzeum jest nie tylko celowym, opartym na naukowych kryteriach zbiorem rzeczy, ale uzależnione od warunków politycznych, ekonomicznych i społecznych – staje się środkiem do osiągnięcia celów dydaktycznych, wychowawczych czy rekreacyjnych [1].

Zbieranie i systematyzowanie kolekcji, obiekty gromadzone i sposoby ich prezentacji są tematem opracowań określających teorię i genezę muzeum oraz przedmiotu muzealnego.

Wahania frekwencji w muzeach, ambicje pozyskiwania nowych indywidualnych widzów, obawy przed brakiem odbiorców, prowadzą do tworzenia nowych modeli kreacji muzeów. Są to czasem formy działań właściwe dla innych instytucji życia kulturalnego, takich jak kino, teatr, czy filharmonia.

Charakter społeczny tych działań sprawia, że są one poddane szczególnej uwadze i zabiegom polityki kulturalnej. Przy użyciu odpowiednich dokumentów możemy konstruować odpowiedni program strukturalny i funkcjonalny muzeum [1].

4. Krótki rys historyczny

Pierwsze muzea powstawały już w czasach starożytnych. Na Akropolu w Atenach w V w p.n.e. istniała galeria obrazów, którą nazywano pinakoteką. Galerie takie mieli w posiadaniu także władcy hellenistyczni. Miejscem, w którym przechowywano obrazy w Rzymie były portyki. Pinakoteki prywatne powstały w okresie cesarstwa.

Nazwa „muzeum” wywodzi się od Muzeum Aleksandryjskiego założonego w III w p.n.e. przez egipskiego króla Ptolemeusza I. Greckie słowo „musejon” dosłownie oznacza świątynię muz. Muzeum w Aleksandrii pełniło funkcję ośrodka naukowego, w którym mieścił się: ogród zoologiczny i botaniczny, biblioteka, obserwatorium astronomiczne, a także pracownie chirurgiczne. Był to główny ośrodek nauki.

W średniowieczu gromadzono zbiory w kościelnych i klasztorach skarbcach, a także na dworach rodzin panujących.

W XVIII w. powstały wielkie muzea europejskie, które tworzone często z kolekcji magnackich. Najstarsze i najbardziej znane to: British Muzeum

w Anglii, Muzeum Luwr w Paryżu, Ermitaż w Petersburgu, a także Galeria degli Uffizi we Florencji.

W 1862 r. w Warszawie powstało Muzeum Sztuk Pięknych, które przekształcono później na Muzeum Narodowe. W Krakowie w 1879 r. utworzono Muzeum Narodowe.

Początkowo wszystkie zbiory muzealne umieszczano w pałacach i rezydencjach, np. w Rosji - Ermitaż, we Francji - Wersal i Luwr, w Polsce - Wilanów, Wawel, Łazienki i Zamek Królewski w Warszawie.

Od początku XIX w. w Europie rozpoczęto budowę gmachów, które były przeznaczone wyłącznie na ten cel. Budowle te charakteryzowały się monumentalizmem. Posiadały ogromne hole wejściowe i klatki schodowe, często były pełne klasycznych detali i ornamentów. Przykładem może być Muzeum Sztuk Pięknych (Kunsthistorisches Museum), które utworzono w Wiedniu w 1891 r. Prace budowlane prowadzono w latach 1872-1891.

Od takiego stylu architektury muzeów odstąpiono w dwudziestoleciu międzywojennym. Budynki, które powstały w tym okresie charakteryzują się monumentalnością, ale jednocześnie prezentują nowe podejście do rozwiązań architektonicznych. Przez to nie odwracają uwagi zwiedzających, od ekspozycji muzealnej.

Takie rozwiązania prezentuje modernistyczny nowy gmach Muzeum Narodowego w Warszawie, który został zbudowany w latach 1927-1938 według projektu architekta Tadeusza Tołwińskiego [3].

5. Muzealnictwo w Polsce

Do czasu wybuchu II wojny światowej muzea polskie rozwijały się bardzo prężnie. W Polsce przed wojną funkcjonowało ich 170. II wojna światowa przyniosła zagładę wielu muzeom w Polsce. Podczas okupacji niszczyli je systematycznie Niemcy, dlatego że widzieli w nich ostoje polskiej kultury. Po wyzwoleniu przystąpiono w Polsce do odbudowywania muzealnictwa. Państwo wzięło w bezpośrednią opiekę dorobek kultury narodu. Podjęto się również odnowy placówek muzealnych, a także kierowania ich rozwojem. Rozwój muzealnictwa po wojnie miał charakter dynamiczny. Pod koniec 1945 r. otwartych było jedynie 20 muzeów.

W latach sześćdziesiątych było już ponad 400 muzeów, które ściągnęły liczbę ponad szesnastu milionów zwiedzających rocznie.

Organizacja muzealnictwa w Polsce ma na celu zachowanie zasad, które są zawarte w Ustawie o muzeach. Zaakceptowano w niej rolę oświatową i naukową tego typu placówek. W kolejnych artykułach ustawy określono podstawowe zadania i przepisy, jakie dotyczyły muzeum [3].

Współcześnie muzea polskie utrzymują współpracę z muzeami w wielu krajach świata, a także włączyły się do pracy w międzynarodowych organizacjach, które są poświęcone muzeom [3].

6. Współczesny stan muzealnictwa

Zaraz po zakończeniu II wojny światowej została podjęta szeroko zakrojona akcja, która zmierzała do odnowy życia kulturalnego w całej Europie. Równocześnie rozpoczął się ruch odnowy i modernizacji muzealnictwa. Nowego języka porozumienia poszukiwano przede wszystkim w sztuce, tak aktualnej, jak i dawnej, której dzieła tradycyjnie ulokowano w muzeach. Poza sztuką chciano również ocalić inne wytwory cywilizacji. Zwłaszcza chodziło o zabytki nauki, historii i przyrody, które były coraz bardziej zagrożone postęпами ekspansyjnej, gospodarki człowieka. Kolekcjonerstwo w muzeach uznano za konieczność. Ponieważ jednak wciąż narastały problemy wyboru obiektów gromadzonych, wciąż ustalano nowe kryteria i definicje obiektów zabytkowych. Najwięcej trudności stwarzała dynamika przyrastania zbiorów. Muzea stwarzały możliwość kolekcjonowania pamiątek przeszłości nie tylko w sferze fizycznej, ale i intelektualnej. Podstawowa funkcja muzeów polegała na zgromadzeniu wybranych rzeczowych dowodów kultury, które służyły edukacji ludzi [3].

7. Rozwój poglądów muzeologicznych

Wzrost zainteresowania muzealnictwem po II wojnie światowej wywołany został różnymi czynnikami: szokiem przeszłości wojennej „niepewnością przyszłości”, a także poczuciem lęku i zagubienia wobec techniki, która zaczęła dominować i która była skierowana przeciwko własnemu twórcy – człowiekowi. W przeciwieństwie do nowoczesnej kultury masowej, radia, telewizji i filmu, muzeum to enklawa autentyczności i stateczności, pozwalająca kontemplować obiekty w wybranie długim czasie, a także umożliwiającą bardzo intymny kontakt z nimi. Muzeum jest również zaprzeczeniem konsumpcyjno-produkcyjnego systemu wartości, w którym posiadanie i bogactwo wciąż nowych przedmiotów są miarą osiągnięć jednostek i społeczeństwa. Muzeum oferuje wysokie wartości za minimalną opłatą lub bezpłatnie. Może przy tym obdarować nauką i pięknem duże grupy ludzi. Obecnie występują trzy główne tendencje, które kształtują charakter muzeum. Niektórzy chcą, aby muzeum tradycyjnie było sanktuarium, gdzie panuje podniosły nastrój i mówi się szeptem, obowiązuje tam również określony kodeks zachowań. Inni chcieliby stworzenia z muzeów miejsca zabawy i rekreacji, tak więc zamienienia go w salę koncertową lub kinową, klub czy też inne miejsce rozrywki, w którym eksponaty grają dekoracyjną, uboczną rolę. Nie tylko muzea są eksploatowane przez film, ale bardzo często instaluje się w nich urządzenia do emitowania obrazów ruchomych, co uważane jest za dowód nowoczesności i postępu. Trzecim nurtem jest dążenie do komercjalizacji muzeów. Istnieje tendencja do podnoszenia cen biletów wstępu, instalowania w nich sklepów, które są zaopatrzone nie tylko w reprodukcje ekspozycji, katalogi i przewodniki, ale i również w pamiątki.

Muzea to przede wszystkim narzędzia dydaktyczne, które są przydatne w podnoszeniu oświaty społeczeństwa.

Każda z tendencji, zawsze uwarunkowana przez miejsce i czas, broni swojego „nowatorstwa” przy wskazywaniu wartości prawidłowych i charakterystycznych dla muzeum, które dotychczas nie były zauważone czy też zagubione [1].

Na przykład we Francji został opracowany projekt muzeum „ruchomego”, w którym to widzowie siedzą w krzesłach, tak jak w teatrze lub w kinie, poszczególne zaś eksponaty przesuwały się przed nimi jakby na obrotowej scenie [4].

Bardzo wnikliwą i szczegółową krytykę poglądów niemieckich oraz czeskich muzeologów przeprowadził Wojciech Gluziński w książce pt. *U podstaw muzeologii* (Warszawa 1980). Doszukiwał się w nich licznych błędów logicznych. W części pozytywnej swojej pracy starał się on wykazać, że muzeum nie jest służebną instytucją wobec nauki, ani też nie jest, ani nie może być instytutem naukowym, choć szeroko korzysta z dorobku nauki. Wiadomo, że zasadniczą funkcją nauki nie jest gromadzenie informacji, ale wyjaśnianie problemów. Przeprowadzone badania w kręgach nauki i muzealnictwa przedstawiają się bardzo różnie, a mianowicie nauka wychodzi od stwierdzeń jednostkowych, protokołujących dane obserwacyjne, a to na nich buduje twierdzenie ogólne. Muzea natomiast czerpią z tych gotowych uogólnień, tak aby określać szczegółowe przypadki. Wyzyskują również różne osiągnięcia nauki do przeprowadzania swoistych, własnych celów. Bardzo ważna jest rola muzeum dla nauki – poprzez samo gromadzenie cennych materiałów. Według Gluzińskiego najistotniejszą i podstawową funkcją muzeum jest „unaocznienie” zbiorów przedmiotów.

Muzeum jest więc swego rodzaju modelem operacyjnym, który informuje o pewnym szczególnym stosunku człowieka do rzeczywistości. Muzeum nie jest więc precyzyjnym przekątnikiem wiedzy o naukowych faktach obiektywnych, a raczej epistemologiczną metaforą [4].

Związki nauki z muzeum są obecnie silniejsze niż kiedykolwiek, dlatego też niektóre wielkie muzea światowe są instytutami naukowymi, które podejmują na własną rękę obszerne badania naukowe. Co prawda udostępnianie zbiorów jest jedną z głównych funkcji muzeum, ale muzeum nie traci swej wartości i nie przestaje istnieć, kiedy z tych powodów zamknie swoje sale dla zwiedzających [4].

Dokonywane przez muzeum i w muzeum akty wartościowania i symbolizowania przedmiotów, a także unaocznianych poprzez nie idei, stanowią funkcję stałą muzeum w kulturze. Jej określone realizacje na płaszczyźnie nauki, wzorców życia kulturalnego i realnej praktyki społecznej są historycznie zmienne, dynamiczne, w Polsce zaś szczególnie uzależnione od dziejów państwa i narodów [1].

8. Układ funkcjonalny muzeum

Pierwszy element układu funkcjonalnego muzeum to zespół wejściowy, który z reguły ma charakter hallu, w którym (w formie aneksów) umieszcza się: szatnie, kasy biletowe, kioski przeznaczone do sprzedaży wydawnictw, które są związane z ekspozycją, bar kawowy lub kawiarnią, a także sanitariaty. W hallu powinno znaleźć się miejsce, które przeznaczone jest do spotkań osób lub grup zwiedzających z przewodnikiem.

Następny element muzeum to część ekspozycyjna, która składa się przeważnie z sal wystawowych. Część z nich przeznaczona jest pod ekspozycję stałą, natomiast część na wystawy okresowe o zmiennej tematyce. W salach wystawowych albo pomiędzy nimi powinny znaleźć się miejsca przeznaczone na krótki wypoczynek.

Muzea poza funkcją wystawienniczą, spełniają funkcje oświatowe. Udośćniają one swoje wnętrza do prowadzenia wykładów, szkoleń fachowych i popularno-naukowych, seminariów. Dlatego też często projektuje się przy muzeach sale wykładowo-seminaryjne.

Muzeum pełni również funkcje placówki naukowo-badawczej. Prowadzone są tam prace naukowe, a także opracowuje się publikacje. Aby umożliwić pełnienie tej funkcji, w muzeach umieszczone są gabinety dla pracowników naukowych. Wyposażenie i charakter tych pomieszczeń jest zależny od rodzaju muzeum.

Kolejnym zadaniem, jakie ma pełnić muzeum to zabezpieczenie i konserwacja zbiorów. Odbywa się to w specjalnie wyposażonych pracowniach i laboratoriach. Muzeum ma również przechowywać te eksponaty, które nie są wystawione w stałej ekspozycji, albo czekają na ekspozycję czasową.

Zarówno sale wystawiennicze, jak i również magazyny muszą być wyposażone w instalacje, które zapewniają prawidłowe dla danego typu zbiorów warunki przechowywania (właściwa temperatura, oświetlenie, wilgotność itp.) [3].

9. Zasady projektowania muzeów

Wiele muzeów, a szczególnie te o długoletniej tradycji, mieści się w budynkach zabytkowych takich jak klasztory, zamki, pałace, ratusze i inne budynki. Dostosowanie ich do funkcji muzealnej jest trudne ze względu na ochronę wartości zabytkowych. Musi ograniczyć się to do aranżacji ekspozycji w zabytkowych miejscach lub adaptacji części pomieszczeń do funkcji pomocniczych, a także do wprowadzenia instalacji, które zapewniają odpowiedni mikro klimat pomieszczeń.

Nie dużo większe możliwości stwarza adaptacja, np. starych dworców kolejowych, fabryk czy też hal targowych na muzea, które prezentują zbiory

z dziedziny techniki, np. muzea: samochodów, kolejnictwa, lotnictwa, łączności, żeglugi, czy przemysłu. Takie adaptacje są bardzo często spotykane.

Projektując nowe budynki muzeów, należy trzymać się zasady takiego rozmieszczenia eksponowanych zbiorów, żeby ich długie oglądanie nie spowodowało znudzenia i zmęczenia monotonią i jednostajnością. Aby to uzyskać należy umieszczać na trasie widzenia kolejne wnętrza różnej wielkości, przerywanie ekspozycji aneksami wypoczynkowymi, załamywanie drogi zwiedzania, możliwość wglądu, np. na teren ogrodu lub podwórza zielonego. Przy projektowaniu ciągów zwiedzania nie można zapomnieć o dostępności tych miejsc dla osób niepełnosprawnych.

Przeprowadzone doświadczenia wykazały, że człowiek zdolny jest do obejmowania wzrokiem pola zawartego pomiędzy płaszczyznami o kącie rozwinięcia 27° . Przy odległości około 10 m od obiektu daje dobre widzenie około 90 cm poniżej i ok 450cm powyżej płaszczyzny wzroku. Znajomość takiej zdolności postrzegania i tej cechy wzroku określa zasady rozmieszczania eksponatów, nie tylko tych na ścianach, ale i również też tych małych przedmiotów w witrynach i gablotach. Z tej zasady wynikają również wielkości sal ekspozycyjnych, wysokości ścian do umieszczania eksponatów.

Sale wystawowe eksponatów naukowych i dzieł sztuki powinny chronić je przed kradzieżą, zniszczeniem, wysuszeniem, wilgocią, kurzem i słońcem. Powinny również pokazywać je w jak najkorzystniejszym świetle, co można uzyskać najlepiej poprzez podział zasobów wystawienniczych na te, które przeznaczają się do badań (zabezpiecza się je w tekach i przechowuje się w szafach z uchwytnymi, które mają głębokość ok. 80 cm i wysokość 160 cm) oraz na takie, które przeznaczają się dla publiczności (malowidła ściennie, obrazy olejne, wystawy zmienne).

Ekspонат musi być widoczny dla publiczności w całości w odpowiednim oświetleniu i na odpowiednim tle. Warunkiem tego jest usytuowanie go w odpowiedniej przestrzeni sali ekspozycyjnej. Każda grupa obrazów powinna mieć oddzielną salę, każdy obraz natomiast powinien mieć własną ścianę. Wymaga to mniejszych pomieszczeń, które ponadto oferują więcej powierzchni ścian, w stosunku do powierzchni podłogi niż duże, niezbędne dla dużych obrazów. Z tego wynika, że wielkość sal zależy od wielkości obrazów [2].

Wystawianie zbiorów, jest głównym celem, a jednocześnie miernikiem wartości każdego obiektu muzeum. Nie stanowi ono jednak bezwzględnego warunku istnienia instytucji muzealnej. Jednak jest to główny motyw, który uzasadnia społeczną konieczność tych instytucji. Termin „ekspozycja” ma bardzo dużo znaczeń. W dziedzinie teorii literatury np. oznacza wprowadzenie do akcji dramatu, potocznie jednak bardzo często jest używany wymiennie z terminem „wystawa”. Tutaj pojęciem „ekspozycja” jest sposób wystawiania obiektów w muzeum, natomiast termin „wystawa” ma znacznie szersze znaczenie [4].

Standardowy wewnętrzny klimat dla muzeum to temperatura powietrza 18°C i jego wilgotność względna 55%. Często jednak konieczne są parametry, które odbiegają od tych określonych powyżej. Podczas, gdy dla drewna za prawidłową uchodzi wilgotność 55-60%, dla papieru 45-50%, dla płótna 50-55%, tak dla metali powinna być utrzymana wilgotność powietrza zaledwie 4% do maksymalnie 40%. Wielkie znaczenie ma unikanie krótkotrwałych wahań względnej wilgotności powietrza, które w czasie jednej godziny nie powinny być większe od 2,5% albo w ciągu dnia większe od 5%. Wahania sezonowe powinny wynosić w lecie nie więcej niż plus 5%, w zimie natomiast minus 5%. Zmieniający się w muzeum przepływ gości prowadzi do ustawicznych zmian jego stanu klimatycznego [2].

W muzeach, które były projektowane od połowy XIX wieku do połowy lat 70-tych XX wieku dominowała tendencja do oświetlania sal ekspozycyjnych światłem naturalnym. Ze względu na to, że należy chronić eksponaty przed działaniem promieni słonecznych i zapewnienia jednolitego oświetlenia, stosowano otwory, które dają oświetlenie górne lub też górno-boczne, z dodatkowymi rastrami rozpraszającymi między salą ekspozycyjną a oknem, albo też oświetlenie górne światłem odbitym.

W dzisiejszych czasach, dzięki postępowi w dziedzinie techniki oświetlenia sztucznego, coraz częściej projektowane są muzea i galerie wystawowe, które nie mają światła naturalnego. Oświetlenie sztuczne jest na tyle komfortowe, że można je dostosowywać do rodzaju ekspozycji zarówno pod względem kierunku jak i natężenia, a także barwy i jasności światła. Jest to ważne, ponieważ jak twierdzą specjaliści do spraw wystaw, np. obrazy malarzy współczesnych wymagają innego charakteru oświetlenia niż np. malarstwo renesansowe. Rzeźby natomiast najlepiej wyeksponowane są przy oświetleniu podobnym do stosowanego przy eksponatach prezentowanych w muzeach techniki.

Dla projektowanych obiektów charakterystyczna jest chęć uzyskania jak najkorzystniejszych ekspozycji zbiorów, a także prostych i czytelnych dróg komunikacyjnych, które są przeznaczone dla zwiedzających. Współcześnie muzea są szeroko otwarte dla całego społeczeństwa w celu wychowania, uczenia i łączenia przeszłości z przyszłością i teraźniejszością. W budynkach muzeów następuje odzwierciedlenie epoki, w której powstają i są to najczęściej wybitne dzieła architektury. Przykładem może być budynek Muzeum Sztuki Współczesnej w Caracas, którego kształt to odwrócona piramida. Na dachu obiektu zostały umieszczone osłony, które były ustawiane mechanicznie, zależnie od natężenia dziennego światła.

Muzeum Sztuki Współczesnej Guggenheima w Nowym Jorku mieści się w budynku, który ma kształt stożka odwróconego. Oświetlenie odbywa się górną i wzdłuż rampy wspornikowej – służącej jako droga zwiedzania, która biegnie ku górze.

Jednym z ważniejszych osiągnięć architektonicznych, które miały miejsce w ostatnich latach jest realizacja muzeum Fundacji Guggenheima zaprojektowanego

wanego przez arch. Franka Gehry'ego Muzeum Sztuki Współczesnej w Bilbao. Cechą, która charakteryzuje układ funkcjonalny tego obiektu, jest utworzenie centralnego punktu budynku, który ma postać atrium o wysokości 50 m. Wokół niego skupione są wszystkie funkcje muzeum. Stamtąd rozchodzą się drogi do 19 pomieszczeń wystawowych o różnej wielkości, wysokości, a także sposobie oświetlenia. Elewację w górnej części wykończona została blachą tytanową. Dzięki temu sprawia ona wrażenie błyszczącego kwiatu. W dolnych kondygnacjach wykończona jest beżowym wapieniem [3].

10. Dwa przykłady muzeów we Francji i w Polsce

W przypadku obydwóch muzeów ustalenie dokładnego programu użytkowego jest bardzo utrudnione. Brak jest bowiem publikacji dotyczących pełnych dokumentacji architektonicznych obu obiektów. Pierwszym przykładem jest Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Lille (rys. 1).

Muzeum to znajduje się na północy Francji w mieście Lille. Obiekt swoją przebudowę i rozbudowę zawdzięcza arch. Manuelle Gautrand.

Do oryginalnego budynku, który zaprojektował Roland Simounet, dodała ona oryginalne przedłużenie, które umożliwia ekspozycję zarówno w środku jak i na zewnątrz obiektu [6].

Rys. 1. Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Lille [7]

Fig. 1. Lille Museum of Modern Contemporary and Outside Art [7]

Bryła dobudowanego budynku jest nowoczesna, dość rozczłonkowana, bardzo oryginalna. Poprzez zastosowanie betonowej koronki, utworzył się ciekawy efekt architektoniczny na elewacjach. Fantastyczne zjawiska tworzy zmienne oświetlenie nocne. Światło wypływające z koronki stwarza niesamowitą grę kolorów, światła i cieni. Dzięki swojej surowości betonowe, ażurowe bryły dobrze komponują się z otaczającą obiekt zielenią, a także podkreślają dynamiczną, nowoczesną formę obiektu. Rozbudowany obiekt muzeum doskonale wpisuje się w otoczenie, tworząc z nim harmonijną całość.

Drugim przykładem jest Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie (rys. 2). Aeroklub Krakowski zorganizował w 1964 r. Wystawę Lotniczą na terenie byłego lotniska Rakowice-Czyżyny. Wystawa stała się początkiem przyszłego muzeum lotnictwa. Budynek muzeum jest częścią lotniczego parku kulturowego w krakowskich Czyżynach.

Muzeum to zostało zaprojektowane przez pracownię Pysall, Ruge Architekten i Bartłomieja Kisielewskiego. Obiekt oddano do użytku we wrześniu 2010 r. Składa się on z trzech skrzydeł, które wychodzą ze wspólnego rdzenia układając się w kształt wielkiego śmigła. Całość ułożona jest na kwadratowej platformie betonowej o wymiarach 65 na 65 metrów. Skorupę budynku wykonano z betonu. Do jej wykończenia został użyty beton architektoniczny w dwóch różnych odcie-

Rys. 2. Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie [8]

Fig. 2. Krakow Museum of Aviation [8]

niach szarości – antracytowym i szarym. Autorzy projektu twierdzą, że wielkoformatowe, monochromatyczne betonowe powierzchnie stanowią perfekcyjne tło dla eksponatów, które znajdują się wewnątrz budynku, a także dla detali architektonicznych. Dzięki swojej surowości i naturalności świetnie komponują się z otaczającą obiekt zielenią, a także podkreślają dynamiczną, nowoczesną formę obiektu.

Budowli betonowej lekkości dodają bardzo duże przeszklenia, które otwierają ją na parkowe otoczenie i zacierają podział na wewnętrzną i zewnętrzną część ekspozycyjną. Również wewnętrzne podziały mają formę szklanych ścian, które w razie konieczności można zasłonić kotarami. Nowy gmach muzeum o powierzchni użytkowej 3378 m² mieści salę wystawową o powierzchni 1022 m², część edukacyjną o powierzchni 588 m², salę wielofunkcyjną o powierzchni 251 m², salę kinową dla 50 osób, a także bibliotekę i czytelnię naukową oraz biura do pracy naukowej [8].

11. Wnioski

Muzea należą do dużej grupy obiektów użyteczności publicznej. Powinny one spełniać zasadę powszechnej dostępności. Ich obecne zadania to uczyć, bawić i zaskakiwać swoich użytkowników. W muzeach każdy znajdzie coś co zaspokoi jego naturalną potrzebę poznania. Współcześnie obserwujemy rozwój muzeów jako miejsc, które mogą mieć również funkcje biznesowe i komercyjne. Definicja muzeum była formułowana na różne sposoby w zależności od okresu historycznego i upodobań użytkowników. Muzea powstawały już w czasach starożytnych. Wielkie muzea europejskie powstały i rozwijały się w wieku XVIII.

Muzeum posiada rozbudowany układ funkcjonalny. Standardowy układ funkcjonalny współczesnego muzeum to zespół wejściowy, część ekspozycyjna, sale wykładowo-seminaryjne, część naukowo-badawcza oraz części pomocnicze, magazynowe i gospodarcze. Obiekt muzeum musi spełniać szereg wymagań i parametrów technicznych, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa użytkowników i zbiorów. Muzeum to enklawa autentyczności i stałości, pozwalająca kontemplować obiekty w wybranie długim czasie, a także umożliwiająca bardzo intymny kontakt z nimi. Dostosowanie istniejących historycznych budynków, przy zmianie ich sposobu użytkowania, do funkcji muzealnej jest trudne ze względu na konieczną ochronę ich wartości zabytkowych. Projektując nowe budynki muzeów, należy trzymać się zasady takiego rozmieszczenia eksponowanych zbiorów, żeby ich oglądanie nie spowodowało znudzenia i zmęczenia u osób zwiedzających. Dla współcześnie projektowanych obiektów charakterystyczna jest chęć uzyskania jak najkorzystniejszych ekspozycji zbiorów, a także prostych i czytelnych wewnętrznych dróg komunikacyjnych. Metodologia wystawiania zbiorów, jest głównym celem, a jednocześnie podstawowym miernikiem wartości każdego obiektu muzeum.

Literatura

- [1] Krzemińska M.: Muzeum Sztuki w Kulturze Polskiej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987, s. 7-9, 325.
- [2] Neufert P., Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego, ARKADY, s. 593-594.
- [3] Parczewski W., Tauszyński K.: Dokumentacja Budowlana 4. Projektowanie Obiektów użyteczności publicznej, WSiP, 8-9, 30-32, 76.
- [4] Żygulski J. (jr): Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 77-80, 167.
- [5] Dziennik Ustaw nr 987 z dnia 27 lipca 2012 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o muzeach.
- [6] http://www.bryla.pl/bryla/1,85298,8441239,Betonowa_koronka_z_Lille.html [dostęp 04 kwietnia 2014 r.].
- [7] <http://www.socialdesignmagazine.com/pl/site/architettura/lille-museum-of-modern-contemporary-and-outside-art.html> [dostęp 04 kwietnia 2014 r.].
- [8] http://www.muzeumlotnictwa.pl/gmach_muzeum/gmach.php [dostęp 04 kwietnia 2014 r.].

MUSEUM OBJECTS DESIGN

Summary

Museums teach, amuse and surprise. We now see the development of museums as places that may also have business and commercial functions. In museums, everyone will find something that will satisfy his natural desire to learn. The definition of the museum was formulated in different ways, depending on the historical period and preferences of users. Museums were already in use in ancient times. The development of the eighteenth century when it formed the great European museums.

Museums belong to a large group of utilities. They should comply with the principle of universal accessibility. The functional museum is an input part of exhibition, conference lectures and seminars, part of the Research and auxiliary parts, warehousing and business. Museum building must meet a number of requirements and technical specifications, which aim to ensure the safety of users and collections.

Keywords: architecture, public buildings, museums, architectural design, functional solutions

Przesłano do redakcji: 13.11.2014 r.

Przyjęto do druku: 30.10.2015 r.

DOI:10.7862/rb.2015.122